

Przemysław Pacześ

Synchronizacja wahań koniunkturalnych w strefie euro a teoria politycznego cyklu koniunkturalnego

Implikacją akcesji Polski do Unii Europejskiej są daleko idące konsekwencje zarówno o charakterze politycznym, jak i gospodarczym. Z makroekonomicznego punktu widzenia najważniejszym wydarzeniem będzie jednak zastąpienie złotego wspólną walutą europejską. Konieczność przyjęcia euro nie budzi wątpliwości. Na mocy Traktatu Akcesyjnego¹⁴ (art. 4.) Polska od dnia przystąpienia do Unii Europejskiej jest jednocześnie członkiem Unii Gospodarczej i Walutowej¹⁵.

Wśród ekonomistów nie ma jednomyślności co do optymalnego terminu przyjęcia euro. Jedni uważają, że im szybciej to nastąpi, tym większe przyniesie korzyści. Inni z kolei argumentują, że przyjęcie wspólnej waluty zbyt prędko nie będzie korzystne dla gospodarki. Pomimo tego, iż wszyscy dostrzegają szereg możliwych pozytywnych następstw związanych z odejściem od złotego, do koronnych argumentów sceptyków szybkiego przyjęcia wspólnej waluty należą wnioski wynikające z *teorii optymalnego obszaru walutowego*¹⁶.

Teoria optymalnego obszaru walutowego powstała w latach sześćdziesiątych XX wieku, kiedy jeszcze nikt nie wyobrażał sobie możliwości funkcjonowania wspólnej waluty europejskiej. Już wtedy zastanawiano się dlaczego w niektórych krajach lepszym rozwiązaniem jest utrzymywanie płynnego kursu walutowego, natomiast w innych lepiej sprawdza się kurs sztywny. Na podstawie przeprowadzonych rozważań sformułowano właściwości, jakimi powinny charakteryzować się systemy gospodarcze, aby korzyści z wprowadzenia kursu sztywnego - co stanowi podstawę funkcjonowania wspólnej waluty - przewyższyły koszty takiego działania. Należą do nich m.in.: zbieżność cykli koniunkturalnych, mobilność czynników produkcji, elastyczność rynku pracy, jak również transfery

---

¹⁴ (Dz.U. 2004, Nr 90, poz. 864)

¹⁵ Jako członek Unii Gospodarczej i Walutowej Polska została objęta derogacją do czasu spełnienia kryteriów konwergencji. Procedura uchylenia derogacji określona została w art. 122 ust. 2 Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską (Dz.Urz. UE 2006 C 321E).

¹⁶ Zob.: R. A. Mundell, *A Theory of Optimum Currency Areas*, "American Economic Review", Vol. 51, No. 4., 1961.

budżetowe pomiędzy państwami.¹⁷ Na przestrzeni lat w ramach teorii optymalnego obszaru walutowego analizie poddawano dodatkowe elementy, takie jak: struktura wymiany handlowej, inflacja, stopień integracji finansowej, czy zmienność kursu walutowego¹⁸.

Aby kraj osiągał korzyści z uczestnictwa w unii walutowej wszystkie wymienione wcześniej kryteria powinny zostać spełnione łącznie, choć szczególnie istotne wydaje się kryterium zbieżności wahań koniunkturalnych. Trudno jest prowadzić wspólną politykę pieniężną, jeżeli jeden kraj unii walutowej znajduje się w fazie wzrostowej, a inny w fazie spadkowej cyklu. W przypadku desynchronizacji wahań koniunkturalnych wzrasta ryzyko występowania asymetrycznych szoków makroekonomicznych, które mogą silnie negatywnie oddziaływać na gospodarki jednych państw, poprawiając jednocześnie konkurencyjność innych krajów. Brak synchronizacji może więc spowodować, iż koszty związane z funkcjonowaniem wspólnej waluty przewyższą wynikające z niej korzyści, co stanowi poważny argument przemawiający za utrzymaniem autonomicznej polityki monetarnej.

Celem niniejszego opracowania jest próba analizy możliwości synchronizacji wahań na gruncie teorii politycznego cyklu koniunkturalnego. W pierwszej kolejności autor dokonuje przeglądu dotychczasowych badań dotyczących synchronizacji wahań koniunkturalnych. Z analizy dostępnej literatury wynika, iż w ramach unii walutowej można zaobserwować pewien poziom zbieżności cyklu, choć zdaniem wielu badaczy nie jest on jeszcze wystarczający. W celu określenia działań umożliwiających zwiększenie stopnia synchronizacji wahań, konieczna jest analiza czynników sprawczych cyklu. Rozpoczynając od ogólnej charakterystyki teorii cyklu, autor skupia uwagę na teorii politycznego cyklu koniunkturalnego, a następnie rozważa możliwość ujednoczenia okresów wyborczych w poszczególnych państwach Unii Europejskiej.

W ramach teorii politycznego cyklu koniunkturalnego źródłem fluktuacji jest najczęściej sam mechanizm wyborczy. Istnieją badania empiryczne potwierdzające tezę, iż w pewnych odstępach czasu od dnia wyborów występują regularnie te same fazy cyklu. Z tego punktu widzenia ujednoczenie terminów wyborów mogłoby prowadzić do zwiększenia poziomu synchronizacji wahań, umożliwiając w rezultacie zwiększenie korzyści wynikających z integracji. Choć wprowadzenie jednolitych okresów wyborczych wydaje się w chwili obecnej trudne do osiągnięcia, wnioski

---

¹⁷ Ibidem

¹⁸ E. Wojnicka, *Spory wokół teorii optymalnych obszarów walutowych*, „*Ekonomista*”, Nr 1, 2001.

zamieszczone w ostatniej części niniejszego opracowania powinny zachęcić do dalszych badań i analiz w tym zakresie.

1. Cykl koniunkturalny w Unii Europejskiej

Istnieje szeroka literatura podejmująca tematykę fluktuacji koniunkturalnych w strefie euro. Z badań wynika, iż cykl koniunkturalny w poszczególnych państwach Unii Europejskiej staje się coraz bardziej ujednoczony¹⁹. Poszczególni badacze wskazują jednak na różne czynniki warunkujące synchronizację wahań. Według M. Baxter'a i M. Kouparitsas'a²⁰ do najważniejszych należy zaliczyć wymianę handlową. Jest ona jednym z podstawowych czynników, które od lat były uważane za istotne z punktu widzenia cyklu koniunkturalnego. W teorii trudno jednak stwierdzić, czy pogłębione relacje handlowe wpływają w większym stopniu na zwiększenie czy na zmniejszenie synchronizacji wahań. W modelach handlu międzynarodowego podkreśla się, iż wymiana handlowa z zagranicą umożliwia przepływy szoków pomiędzy państwami. Z tego powodu powinna wpływać dodatnio na ujednoczenie cyklu²¹. Z drugiej strony, zgodnie z teorią przewag komparatywnych, wraz ze wzrostem obrotów handlowych może nastąpić specjalizacja produkcji, co z kolei może być przyczyną desynchronizacji.

Ważnym czynnikiem jest integracja rynków finansowych. Podobnie jednak jak w przypadku wymiany handlowej poszczególni badacze różnie definiują jej wpływ na ujednoczenie wahań. S. Kalemli-Ozcan, B. Sorensen i O. Yosha²² twierdzą, iż wysoki stopień integracji finansowej prowadzi do większej specjalizacji produkcji, a w rezultacie do desynchronizacji. A. M. Kose, E. S. Prasad i M. E. Terrones²³ uważają z kolei, iż integracja rynków finansowych jest jednym z czynników prowadzących do synchronizacji cyklu. W wielu pracach można odnaleźć stwierdzenie, iż w krajach

---

¹⁹ M. Artis, H. M. Krolzig, J. Toro, *The European Business Cycle*, Oxford Economic Papers, No. 56, 2004.

²⁰ M. Baxter, M. Kouparitsas, *Determinants of Business Cycle Comovement: A Robust Analysis*, NBER Working Paper, No. 10725, 2004.

²¹ J. Imbs, Trade, Finance, *Specialization, and Synchronization*, "The Review of Economics and Statistics", MIT Press, No. 86(3), 2004, s. 723-734.

²² S. Kalemli-Ozcan, B. Sorensen, O. Yosha, *Economic Integration, Industrial Specialization, and the Asymmetry of Macroeconomic Fluctuations*, "Journal of International Economics", No. 55, 2003, s. 107-137.

²³ A.M. Kose, E. S. Prasad, M. E. Terrones, *How Does Globalization Affect The Synchronization of Business Cycles?*, "The American Economic Review", Papers and Proceedings, No. 93(2), 2003, s. 57- 62.

wysoko rozwiniętych obserwuje się znaczny stopień zgodności wahań²⁴. Dominuje jednak przekonanie, że w krajach Unii Europejskiej stopień synchronizacji cykli koniunkturalnych nie jest wystarczający. Silne powiązania można odnaleźć pomiędzy krajami, takimi jak Niemcy i Austria, czy Belgia i Holandia, co jest wynikiem uwarunkowań historyczno-kulturowych. Jednocześnie wahania cykliczne niemieckiej gospodarki są ściśle skorelowane z cyklem koniunkturalnym Unii Europejskiej jako całości, co tłumaczy się znaczeniem niemieckiej gospodarki w ramach systemu gospodarczego Unii Europejskiej²⁵.

Jak zauważa P. Skrzypczyński²⁶, oprócz Niemiec wysoki stopień dopasowania wahań koniunkturalnych do strefy euro jako całości wykazują systemy gospodarcze Austrii, Belgii, Francji i Holandii. Średni poziom synchronizacji wykazuje gospodarka włoska, natomiast niski Hiszpania, Portugalia, Grecja i Irlandia. Najniższy poziom dopasowania zaobserwowano dla gospodarki fińskiej. Według Skrzypczyńskiego wahania koniunkturalne w Finlandii posiadają punkty zwrotne w całym innych momentach niż ma to miejsce w strefie euro²⁷.

Jeszcze gorsza sytuacja ma miejsce jeśli wziąć pod uwagę synchronizację cykli koniunkturalnych tzw. nowych państw członkowskich Unii Europejskiej w stosunku do krajów należących do strefy euro. Zgodnie z wynikami badań przeprowadzonych przez Z. Darvas'a i G. Szapary'ego²⁸ jedynie Polska, Węgry i Słowenia wykazują wysoką synchronizację PKB, produkcji przemysłowej i eksportu, przy braku synchronizacji konsumpcji i usług. Pozostałe państwa należące do tej grupy osiągnęły niski stopień zgodności wahań, bądź taka zgodność w ogóle nie miała miejsca.

Na uwagę zasługują również wyniki badań R. Inklaar'a, R. Jong-A-Pin'a oraz Jakoba de Haan'a²⁹. Autorzy dokonując analizy obejmującej 21 państw OECD stwierdzili, iż w państwach należących do Unii Europejskiej następuje coraz większa synchronizacja fluktuacji gospodarczych. Zdaniem badaczy jest to częściową zasługą

---

²⁴ M. Tomljanovich, Y. H. Ying, *We're All Connected: Business Cycle Synchronization in G7 Countries*, Colgate University, 2005.

²⁵ M. Kaiser, *Euro zone. Uncompleted convergence*, BNP PARIBAS Conjuncture, No. 7, 2005, s. 20-31.

²⁶ P. Skrzypczyński, *Analiza synchronizacji cykli koniunkturalnych w strefie euro*, Materiały i Studia, Nr 210, Narodowy Bank Polski, 2006.

²⁷ Wniosek został sformułowany w oparciu o analizę szeregów czasowych PKB.

²⁸ Z. Darvas, G. Szapary, *Business Cycle Synchronization In The Enlarged EU*, Magyar Nemzeti Bank, Budapest, 2004.

²⁹ R. Inklaar, R. Jong-A-Pin, J. de Haan, *Trade and Business Cycle Synchronization in OECD Countries. A Reexamination*, CESifo Working Paper, No. 1546, 2005.

wzrostu wolumenu wymiany handlowej pomiędzy państwami. Największe znaczenie ma jednak zdaniem autorów wspólna polityka monetarna oraz ujednolicona polityka fiskalna. Sama przynależność do Unii Gospodarczej i Walutowej powoduje ujednoczenie cyklu koniunkturalnego. Do momentu jednak, kiedy taka zbieżność nie nastąpi kraj może nie osiągać korzyści, a nawet może ponosić dodatkowe koszty w przypadku wystąpienia szoku asymetrycznego, przy braku możliwości wykorzystania odpowiednich instrumentów polityki gospodarczej.

Zastanawiając się nad metodami umożliwiającymi osiągnięcie większej zbieżności wahań koniunkturalnych w krajach Unii Europejskiej należałoby w pierwszej kolejności zastanowić się nad przyczynami powstawania fluktuacji. Znając czynniki wywołujące cykl należałoby się zastanowić, czy możliwe jest ich zaistnienie we wszystkich państwach w tym samym czasie. Choć ze względu na zróżnicowane mechanizmy transmisji i możliwe opóźnienia idealna synchronizacja mogłaby nie mieć miejsca, to jednak wydaje się, iż byłoby możliwe osiągnięcie znacznego ujednoczenia fluktuacji.

2. Źródła oscylacji

Do chwili obecnej wśród badaczy zjawiska wahań koniunkturalnych nie udało się wypracować wspólnego stanowiska w kwestii dotyczącej mechanizmu powodującego okresowe zmiany poziomu aktywności gospodarczej. Funkcjonuje wiele teorii ekonomicznych, mających na celu wyjaśnienie następujących po sobie faz wzrostowych i spadkowych³⁰. Z uwagi na brak jednoznacznych kryteriów oceny, każda próba wyboru najlepszej z nich jest jednak z góry skazana na niepowodzenie.

W literaturze przedmiotu przegląd teorii cyklu koniunkturalnego jest zazwyczaj połączony z próbą ich segmentacji w odniesieniu do zaproponowanego przez badacza kryterium. Jednym z najczęściej spotykanych jest podział na egzogeniczne oraz endogeniczne teorie cyklu. W przypadku teorii egzogenicznych, przyczyny zmian poziomu aktywności gospodarczej są uzasadniane działaniem czynników niezależnych od gospodarki. Teorie endogeniczne wskazują natomiast na czynniki o charakterze wewnętrznym, traktując fluktuacje jako element mechanizmu funkcjonowania systemu gospodarczego.

Inne kryterium podziału może stanowić czas powstania teorii oraz dominująca w danym okresie myśl ekonomiczna. Można zatem wyróżnić klasyczne teorie cyklu,

---

³⁰ Zob.: H. Hagemann, *Business Cycle Theory, Selected Texts 1860-1939, Part I*, Pickering & Chatto Publishers, London 2002.

teorie neoklasyczne, jak również teorie wpisane w nurt rozważań ekonomicznych J.M. Keynesa³¹. Teorie cyklu koniunkturalnego mogą być także klasyfikowane w odniesieniu do czynników stanowiących główny element sprawczy wahań. Do takich czynników należy zaliczyć zjawiska meteorologiczne, zmiany poziomu inwestycji i oszczędności, zmiany o charakterze pieniężnym, czynniki psychologiczne, szoki oraz inne czynniki.

Przyjmując jako kryterium klasyfikacji czynniki stanowiące główny element sprawczy wahań można wymienić:

Teorie cyklu oparte na zjawiskach meteorologicznych

Analiza zjawisk pogodowych stanowi fundament teorii cyklu koniunkturalnego sformułowanych na przełomie XIX i XX w. przez Williama S. Jevons'a oraz Henry'ego L. Moor'a. Podstawą teorii Jevons'a były badania nad cyklem występowania plam na słońcu³². Teoria autorstwa H. L. Moor'a jest z kolei oparta na badaniach zmian zachodzących w atmosferze³³.

Teorie cyklu skonstruowane w oparciu o analizę zmian poziomu inwestycji i oszczędności w odniesieniu do zmian wielkości produkcji

W ramach tego rodzaju teorii na uwagę zasługuje idea autorstwa K. Wicksell'a, który jako jeden z pierwszych ekonomistów odrzucił prawo Say'a³⁴. Wykazał, że inwestycje nie są uzależnione od oszczędności, jeżeli istnieje możliwość zaciągnięcia kredytu. Znaczenie inwestycji jako czynnika wywołującego fluktuacje gospodarcze docenił również ukraiński ekonomista M. T. Baranovsky. Jego zdaniem w gospodarce w pewnych okresach następuje kumulacja kapitału, która determinuje wzrost poziomu inwestycji. Implikacją popytu inwestycyjnego jest wzrost produkcji dóbr inwestycyjnych co prowadzi do ożywienia gospodarki³⁵. Istotne są również badania T. R. Malthusa, który uważał, iż przyczynę fluktuacji może stanowić zbyt niski poziom agregatowego popytu, co znalazło następnie swoje odzwierciedlenie w pracach

³¹ Por.: A. Jakimowicz, *Od Keynesa do teorii chaosu*, PWN, Warszawa 2003.

³² Zob.: W. S. Jevons, *The Solar Commercial Cycle*, "Nature", Vol. 26, 1882, p. 226–28 oraz W. S. Jevons, *Commercial Crises and Sun-Spots*, "Nature", Vol. 19, 1878, s. 33-37.

³³ Por.: P.G. Wright, *Moor's Economic Cycles*, "Quarterly Journal of Economics", Vol. 29, No. 3, p. 631-641.

³⁴ Por.: M. R. Kumara, *Is J. B. Say's Law of Value a Mere Repetition of The Theory of Business Fluctuations?*, "Journal of Economics", No. 2, June 1968, s. 251-256.

³⁵ Zob.: V. Barnett, *Tugan-Baranovsky as a Pioneer of Trade Cycles Analysis*, "Journal of the History of Economic Thought", Vol. 23, No. 4, December 2001, s. 443-466.

angielskiego ekonomisty J. A. Hobsona³⁶. Zgodnie z teorią zaproponowaną przez W. T. Catchingsa oraz W. Fostera proces inwestycyjny jest rozłożony w czasie. Wraz z budową nowych linii wytwórczych następuje stopniowy wzrost poziomu produkcji. Jednocześnie pracownicy zatrudnieni przy realizacji projektu inwestycyjnego otrzymują wynagrodzenie, które przeznaczają na wydatki konsumpcyjne. Wraz ze wzrostem produkcji wzrasta zatem poziom konsumpcji. Sytuacja ulega jednak zmianie, kiedy przewidziane do realizacji przedsięwzięcie zostanie ukończone³⁷.

Teorie cyklu skonstruowane w oparciu o czynniki psychologiczne

Zdaniem wielu badaczy ogromną rolę w procesie kreacji cyklu odgrywają czynniki psychologiczne. Jak zauważa A. C. Pigou czynnikiem wywołującym fluktuacje mogą być w szczególności oczekiwania dotyczące poziomu przyszłej konsumpcji a w rezultacie przyszłych zysków. Zgodnie z przedstawioną teorią nie są one jednak pozbawione błędów. W wielu przypadkach opierają się na dominujących w danym momencie w gospodarce falach optymizmu, bądź pesymizmu, choć mogą być również spowodowane przyjęciem przez przedsiębiorcę błędnych założeń. Bez względu jednak na przyczynę oraz skalę popełnianych błędów, implikują one nieuzasadnione zmiany poziomu inwestycji, a w rezultacie generują cykl koniunkturalny.

Teorie skonstruowane w oparciu o inne czynniki

Godne uwagi wydają się również teorie cyklu koniunkturalnego zakładające istnienie pewnej statycznej równowagi w gospodarce. L. Walras porównuje system gospodarczy do jeziora, które zazwyczaj jest w stanie wewnętrznej równowagi. Co pewien czas zmieniają się jednak warunki pogodowe oraz nadchodzi silny wiatr, który tę równowagę zakłóca³⁸. Cykl koniunkturalny jest zatem traktowany jako pewien stan nierównowagi, wywołany czynnikami zewnętrznymi. Zakłada się przy tym istnienie w gospodarce wewnętrznego mechanizmu stabilizującego.

Źródłem wahań koniunkturalnych mogą być również czynniki o charakterze politycznym. Właśnie teoria politycznego cyklu koniunkturalnego będzie przedmiotem zainteresowania w dalszej części niniejszej pracy.

---

³⁶ Zob.: J. A. Hobson, *The Industrial System*, in: W. J. Roberts, "International Journal of Ethics", Vol. 20, No. 3, s. 376-378.

³⁷ Por.: E. Allgoewer, Emil Lederer: *Business Cycles, Crises and Growth*, Discussion Paper No. 2001-13, University of St. Gallen, October 2001, s. 19-22

³⁸ L. Walras, *Elements of Pure Economics*, 1874.

3. Teoria politycznego cyklu koniunkturalnego

Pojęcie „*polityczny cykl koniunkturalny*” zostało po raz pierwszy użyte przez M. Kaleckiego w I połowie XX wieku. Na podstawie prowadzonych badań Kalecki wysunął hipotezę, iż rządy podejmują decyzje dotyczące polityki gospodarczej państwa pod wpływem nacisków ze strony mających sprzeczne ze sobą interesy grup społecznych, a mianowicie kapitalistów i robotników. Klasa kapitalistów, zgodnie z teorią Kaleckiego, była klasą uprzywilejowaną. Cykl koniunkturalny powstawał w wyniku presji wywieranej na rząd, w zależności od sytuacji gospodarczej zmieniała się siła i kierunek nacisków poszczególnych grup społecznych, co prowadziło do powstania fluktuacji gospodarczych³⁹.

W latach 70-tych XX wieku nastąpił znaczny wzrost zainteresowania teorią cyklu politycznego. Prowadzono wiele badań, na podstawie których powstały publikacje dotyczące wymienionej tematyki. W tym okresie wyodrębniły się również dwa podstawowe nurty w ramach teorii cyklu politycznego. Podstawą podziału była polityczna motywacja decydentów do generowania fluktuacji. Ze względu na to kryterium można wyróżnić:

- oportunistyczne teorie cyklu
- ideologiczne teorie cyklu

Podstawą oportunistycznych teorii cyklu politycznego jest przekonanie, iż jedynym celem partii politycznych jest zdobycie i utrzymanie władzy. Tego rodzaju podejście zostało po raz pierwszy zaproponowane przez W.D Nordhaus'a⁴⁰. Nordhaus twierdził, iż wyborcy nie mają dostatecznej wiedzy ekonomicznej, aby ocenić politykę rządu w długiej perspektywie. Podejmując decyzje wyborcze kierują się jedynie bieżącym poziomem inflacji i bezrobocia. W modelu przyjęto jednocześnie założenie, iż ich oczekiwania z okresu na okres nie ulegają zmianie. Popularność poszczególnych partii politycznych jest więc uzależniona od wyników ekonomicznych w okresie bezpośrednio poprzedzającym wybory. W takiej sytuacji decydenci wykorzystując zależności wynikające z krzywej Philipasa manipulują instrumentami polityki gospodarczej w taki sposób, aby w krótkim okresie poprzedzającym wybory obniżyć bezrobocie kosztem zwiększonej inflacji w okresach przyszłych. Teoria Nordhaua podlegała w okresie późniejszym wielu modyfikacjom. W szczególności krytycy poddano założenie dotyczące naiwności wyborców. H. Chappell i W. Keech prowadzili badania dzieląc wyborców na łatwowiernych, którzy nie potrafią

---

³⁹ M. Kalecki, *Political Aspects of Full Employment*, Political Quarterly, Vol. XIV, 1943.

⁴⁰ W. D. Nordhaus, *The Political Business Cycle*, "Review of Economic Studies" No. 42, 1975.

przewidzieć przyszłych skutków obecnych działań rządu oraz wyrafinowanych, którzy nie tylko nie ulegają manipulacjom, ale są w stanie ukarać decydentów za próbę oszustwa⁴¹. Bez względu jednak na poszczególne założenia, teoria Nordhaua do dnia dzisiejszego stanowi punkt wyjścia dla wielu analiz empirycznych z zakresu politycznego cyklu koniunkturalnego.

W przeciwieństwie do W.D. Nordhaua, D.A. Hibbs twierdził, że partie rządzące realizują interesy swojego zaplecza politycznego, kierując się w swoich działaniach przesłankami ideologicznymi. W modelu rozważano, podobnie jak u Nordhaua, zależność pomiędzy inflacją a bezrobociem, wynikającą z krzywej Philipsa. Hibbs przyjmował implícite, iż w interesie grup społecznych o stosunkowo niewielkich dochodach jest niskie bezrobocie oraz relatywnie wysoki poziom inflacji, natomiast jednostki osiągające wyższe dochody preferują niską inflację oraz względnie wysoki poziom bezrobocia. Partie lewicowe wykorzystując instrumenty polityki fiskalnej oraz polityki pieniężnej działają w interesie pracowników, dążąc do utrzymania niskiego bezrobocia oraz wysokiej inflacji, natomiast partie centrowe oraz prawicowe, które reprezentują interesy właścicieli kapitału, usiłują osiągnąć odwrotną konfigurację wymienionych zmiennych⁴². B. Frey i F. Schneider⁴³ wskazują z kolei na relację wymienną pomiędzy czynnikami oportunistycznymi i ideologicznymi.

4. Cykl polityczny a strefa euro

Jak zauważa M. Hallenberg i L. Vinhas de Souza możliwe jest wykazanie istnienia cyklu politycznego w krajach Unii Europejskiej, a w szczególności w państwach należących do strefy euro⁴⁴. Z punktu widzenia skuteczności i efektywności polityki pieniężnej Europejskiego Banku Centralnego istotne wydają się zatem badania dotyczące synchronizacji tego rodzaju fluktuacji. Zdaniem F. Breuss'a⁴⁵ synchronizacja cyklu osiągnięta przez określenie jednolitych terminów wyborów w

---

⁴¹ H. Chappell, W. Keech, *The Unemployment Rate Consequences of Partisan Monetary Policies*, "Southern Economic Journal", No. 79, s. 107-122, 1988.

⁴² D.A. Hibbs, *Political Parties and Macroeconomic Policy*, "The American Political Science Review", Vol. 71, s. 1467.

⁴³ B. Frey, F. Schneider, *A Model of Politico-Economic Behaviour in The UK*, "The Economic Journal", No. 88, 1978, s. 243-253.

⁴⁴ Hallenberg M., Vinhas de Souza L., *The Political Business Cycles of EU Accession Countries*, Tinberger Institute Discussion Paper No. 085/2, 2000.

⁴⁵ F. Breuss, *A Common Election Day for Euro Zone Member States?*, Europainstitut - Wirtschaftsuniversität Wien, Working Paper No. 75, 2007, s. 19.

państwach strefy euro doprowadzi jednocześnie do zwiększenia dobrobytu mierzonego PKB oraz spadku bezrobocia. Warto zatem dokonać analizy zaproponowanego modelu polityczno-ekonomicznego, który składa się z elementów estymowanych oddzielnie dla każdego z dwunastu⁴⁶ państw strefy euro:

1. PKB (Y) – w modelu regresji wzrost gospodarczy został określony w następujący sposób:

$$Y = \text{const} + 0.35 * \Delta(I/Y) + 0.11 * E + 0.56 * YEUR - 0.33 * \Delta U + 0.06 * D - 0.12 * D(-1) - 0.006 * S - 0.08 * G - 0.05 * P - 0.11 * (R - P) + 0.24 * EL + 0.0 * PA - 0.78 * SGP + 0.20 * Y(-1)$$

gdzie:

const – stała;

I – wielkość inwestycji;

E – stopa wzrostu zatrudnienia;

YEUR – stopa wzrostu realnego PKB w strefie euro;

U – zmiana stopy bezrobocia;

D – saldo budżetowe w okresie obecnym;

D(-1) – saldo budżetowe w okresie wcześniejszym;

S – wielkość długu publicznego w stosunku do PKB;

G – procentowy udział wydatków rządowych w PKB;

P – stopa inflacji;

(R - P) – realna krótkookresowa stopa procentowa w strefie euro;

EL – zmienna zerojedynkowa, przyjmująca wartość 1 w roku wyborczym;

PA – zmienna zerojedynkowa charakteryzująca czynniki implikujące występowanie cyklu politycznego (ideologiczne bądź oportunistyczne);

SGP – efekt wzrostu PKB spowodowany implementacją Paktu Stabilności i Wzrostu;

Y(-1) – PKB w okresie wcześniejszym.

Powyższe równanie, w którym wszystkie współczynniki oprócz „PA” są istotne statystycznie, zostało wykorzystane w modelu dla każdego z dwunastu państw strefy euro. Jedyną różnicę dla poszczególnych państw stanowiły wartości stałej „const”⁴⁷.

⁴⁶ Analiza nie obejmuje Słowenii, Cypru i Malty.

⁴⁷ F. Breuss, *A Common Election Day...*, op. cit.

2. Saldo budżetowe (D) – dla każdego z analizowanych krajów dokonano estymacji parametrów równania o następującej postaci:

$$D = cons + \alpha Y + \beta EL + \gamma PA + \lambda D(-1)$$

Przyjęto założenie, że oprócz deficytu bądź nadwyżki z okresu wcześniejszego, na poziom bieżącego salda ma wpływ wzrost gospodarczy oraz czynniki polityczne, do których należy zaliczyć zarówno fakt występowania roku wyborczego (zmienna EL), jak również rodzaj motywacji politycznej (PA).

W pięciu z dwunastu państw zmienna EL okazała się jednak statystycznie nieistotna (Belgia, Irlandia, Luksemburg, Portugalia, Hiszpania). Z kolei zmienna PA okazała się istotna tylko w trzech największych państwach strefy euro, do których należą Francja, Niemcy i Włochy.

3. Stopa bezrobocia (U) – choć w modelu można odnaleźć nieznaczne różnice pomiędzy państwami w przypadku specyfikacji estymowanych równań opisujących stopę bezrobocia, mają one generalnie następującą postać⁴⁸:

$$U = cons + \alpha U(-1) - \beta Y + \gamma UEUR$$

gdzie:

UEUR – średnia stopa bezrobocia w strefie euro;

cons – stała; α, β, γ - współczynniki

4. Stopa inflacji (P) – do analizy inflacji wykorzystano następującą specyfikację:

$$P = cons + \alpha PEUR - \beta Y$$

Przyjęto założenie, iż na inflację poszczególnych państw ma wpływ zagregowana inflacja w strefie euro (PEUR) oraz wzrost gospodarczy (Y).

W modelu przeprowadzono również analizę współczynników YEUR, UEUR oraz PEUR, czyli zagregowanych dla strefy euro wielkości PKB, bezrobocia i inflacji, obliczonych przy uwzględnieniu odpowiednich wag PKB dla poszczególnych krajów. W oparciu o powyższą analizę, w celu opisu zachowania Europejskiego Banku Centralnego w zakresie polityki pieniężnej wykorzystano regułę Taylora⁴⁹:

⁴⁸ Dla niektórych państw zamiast stopy bezrobocia, w modelu wykorzystano różnicę pomiędzy krajową stopą bezrobocia a średnim bezrobociem w strefie euro.

⁴⁹ Reguła Taylora: $r = r^* + \beta (\pi - \pi^*) + \alpha y$

gdzie:

r – nominalna stopa procentowa

r* - realna stopa procentowa odpowiadająca stanowi pełnego zatrudnienia

y – rozmiar luki popytowej

$$R = 3.5 + 1.12 * (PEUR - 2.0) + 0.62 * (YEUR - 3.0)$$

Przy wykorzystaniu opisanego modelu polityczno-ekonomicznego dokonano symulacji mającej na celu porównanie dwóch scenariuszy wyborczych, mianowicie sytuacji, w której ma miejsce synchronizacja terminów wyborczych w państwach strefy euro w odniesieniu do przypadku, kiedy taka synchronizacja nie występuje.

Ponieważ symulacja dotyczy okresu funkcjonowania wspólnej waluty, obejmuje okres od 1999 do 2008 roku. Wybrano trzy wspólne lata wyborcze, mianowicie 1999, 2003 i 2007 rok, a następnie dokonano porównania symulacji ekonomicznych implikacji jednolitych terminów wyborczych z wynikami osiąganymi obecnie, czyli w sytuacji zróżnicowanych terminów wyborczych. Wyniki przeprowadzonej symulacji zostały przedstawione w tabeli 1.

Tabela 1. Przewidywane korzyści i koszty synchronizacji okresów wyborczych w strefie euro w latach 1999-2008

	Wzrost PKB (%)	Bezrobocie (%)	Inflacja (%)	Saldo budżet. (%)	Krótkookresowa stopa proc. (%)
Austria	0.01	-0.06	0.75	0.14	
Belgia	0.03	-0.11	0.45	0.03	
Finlandia	0.07	-0.82	1.21	0.41	
Francja	0.48	-0.19	0.64	-1.50	
Niemcy	0.31	-0.42	0.44	-0.33	
Grecja	0.57	-0.77	3.61	-1.71	
Irlandia	0.41	-1.07	1.30	0.49	
Włochy	0.54	-0.93	1.78	-1.13	
Luksemburg	0.38	-0.73	1.11	0.26	
Holandia	0.14	-2.19	1.73	0.33	
Portugalia	0.16	-0.22	1.77	0.08	
Hiszpania	0.28	-2.90	2.37	0.41	
Strefa euro	0.35	-0.91	1.22	-	1.59

Źródło: F. Breuss, *A Common Election Day for Euro Zone Member States?*, Europainstitut - Wirtschaftsuniversität Wien, Working Paper No. 75, 2007, s. 21.

Z analizy wynika, iż synchronizacja okresów wyborczych w państwach strefy euro prowadzi do wzrostu PKB oraz spadku bezrobocia. Problemem może być jednak

π^* - cel inflacyjny

$(\pi - \pi^*)$ - stopień realizacji celu inflacyjnego

α, β - wagi

jednoczesny wzrost inflacji. Taka sytuacja implikuje wzrost restrykcyjności polityki pieniężnej Europejskiego Banku Centralnego, co w rezultacie prowadzi do wzrostu krótkookresowej stopy procentowej. W niektórych krajach można zaobserwować negatywne efekty budżetowe synchronizacji okresów wyborczych, co z kolei mogłoby utrudnić osiągnięcie celów Paktu Stabilności i Wzrostu.

5. Strategia ujednoczenia fluktuacji

Zgodnie z wynikami przeprowadzonej symulacji, synchronizacja okresów wyborczych w strefie euro może mieć pozytywny wpływ na wzrost dobrobytu mierzonego wielkością PKB. Trudno jednak odpowiedzieć na pytanie, jaki wpływ na PKB miałyby częściowa synchronizacja okresów wyborczych, mająca miejsce w sytuacji, jeżeli w jednym lub w kilku państwach strefy euro zaistniałaby potrzeba zorganizowania wcześniejszych wyborów. Wydaje się, że „wyłamanie się” jednego bądź kilku państw mogłoby wywołać pozytywne, bądź negatywne efekty zarówno dla tego państwa, jak i pozostałych krajów strefy euro.

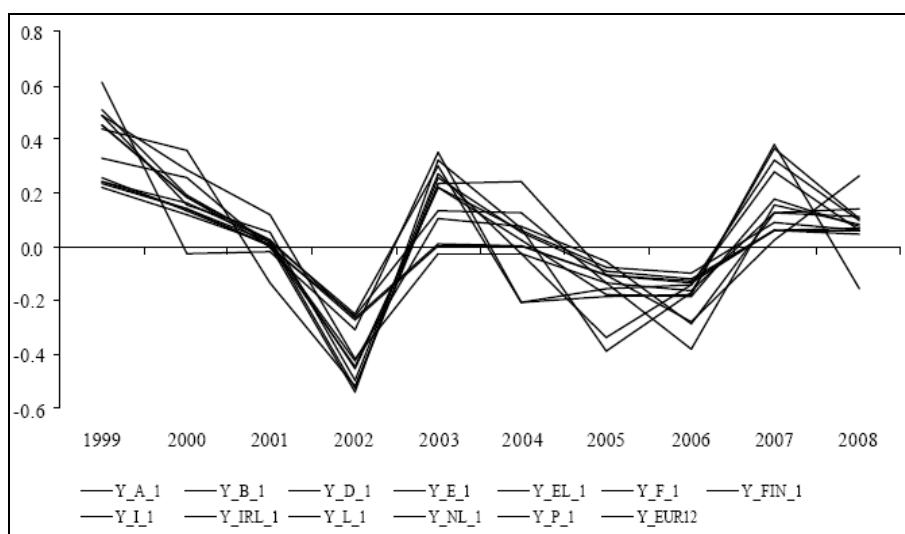
Tabela 2. Zmiany PKB (%) będące wynikiem asymetrycznej synchronizacji okresów wyborczych w strefie euro w latach 1999-2008

Synchronizacja w:	12 państwach strefy euro	3 największych krajach strefy euro	9 mniejszych krajach strefy euro
Austria	0.01	0.12	-0.11
Belgia	0.03	0.09	-0.06
Finlandia	0.07	0.12	-0.06
Francja	0.48	0.52	-0.04
Niemcy	0.31	0.38	-0.06
Grecja	0.57	0.27	0.29
Irlandia	0.41	0.14	0.27
Włochy	0.54	0.57	-0.03
Luksemburg	0.38	0.12	0.25
Holandia	0.14	0.20	-0.06
Portugalia	0.16	0.19	-0.03
Hiszpania	0.28	0.23	0.04
Strefa euro	0.35	0.37	-0.02

Zródło: F. Breuss, *A Common Election Day for Euro Zone Member States?*, Europainstitut - Wirtschaftsuniversität Wien, Working Paper No. 75, 2007, s. 23

Interesująca z tego punktu widzenia jest symulacja przeprowadzona przez F. Breuss'a, który dokonał analizy wpływu synchronizacji okresów wyborczych w trzech największych państwach (Francja, Niemcy, Włochy) oraz w dziewięciu pozostałych państwach na wzrost PKB w całej strefie euro w podziale na poszczególne kraje⁵⁰. Wyniki badań przedstawione zostały w tabeli 2.

Z badań wynika, iż synchronizacja okresów wyborczych w krajach dużych ma znacznie większe znaczenie dla całej strefy euro, niż synchronizacja w krajach małych, pomimo większej liczby tych ostatnich. Dodatkowo należy zauważyć, iż z uwagi na znaczny wpływ krajów dużych na systemy gospodarcze mniejszych państw strefy euro, synchronizacja okresów wyborczych w tych państwach wywołuje silniejsze dodatnie efekty dla wszystkich państw strefy euro. Wzrost dobrobytu mierzonego PKB jest przeciętnie wyższy niż w przypadku jednolitej synchronizacji w całej strefie euro. Z kolei synchronizacja terminów wyborczych w państwach mniejszych wywołuje negatywne implikacje zarówno dla tych państw, jak i dla pozostałych krajów strefy euro.

Rysunek 4. Zmiana amplitudy wahań koniunkturalnych (w % PKB) w przypadku synchronizacji okresów wyborczych w strefie euro

Źródło: F. Breuss, *A Common Election Day for Euro Zone Member States?*, Europainstitut - Wirtschaftsuniversität Wien, Working Paper No. 75, 2007, s. 25.

⁵⁰ F. Breuss, *A Common Election Day...*, op. cit. s. 23.

Synchronizacja okresów wyborczych w krajach strefy euro może prowadzić do wzrostu dobrobytu oraz większej synchronizacji wahań koniunkturalnych, co ułatwia prowadzenie polityki pieniężnej przez Europejski Bank Centralny. Z przeprowadzonej symulacji wynika jednak, iż zwiększeniu ulega również amplituda cyklu, co zostało przedstawione na rys. 4.

* * *

Synchronizacja wahań koniunkturalnych w strefie euro jest warunkiem niezbędnym prowadzenia przez Europejski Bank Centralny efektywnej polityki pieniężnej. Brak synchronizacji powoduje, iż polityka monetarna ECB nie tylko nie prowadzi do stabilizacji fluktuacji gospodarczych, ale również może przyczynić się do zwiększenia oscylacji. Brak synchronizacji wahań zwiększa ryzyko związane z przystąpieniem do strefy euro dla takich krajów jak Polska, dając podstawy do zachowania autonomicznej polityki pieniężnej przez narodowe banki centralne.

Analiza wyników przeprowadzonych badań wskazuje na zróżnicowanie synchronizacji wahań koniunkturalnych w poszczególnych państwach UE w stosunku do „cyklu europejskiego”. Za najlepiej „dopasowany” kraj uważa się Niemcy. Największe problemy z synchronizacją wahań mają z kolei tzw. nowe państwa członkowskie Unii Europejskiej.

Cykliczne wahania poziomu aktywności gospodarczej w poszczególnych państwach mogą być uwarunkowane różnymi czynnikami. Należą do nich między innymi czynniki o charakterze politycznym, wśród których na szczególną uwagę zasługuje mechanizm wyborczy. Synchronizacja cyklu może być zatem dokonana poprzez ujednoczenie terminów oddziaływania bodźców wywołujących fluktuacje.

Istnieją badania uwiarygadniające występowanie w strefie euro politycznego cyklu koniunkturalnego. Jego fazy są ściśle skorelowane z 4-letnim cyklem wyborczym. Ujednoczając w czasie występowanie czynników sprawczych cyklu można doprowadzić do większej synchronizacji wahań koniunkturalnych. Należy zatem rozważyć możliwość wprowadzenia jednolitego terminu wyborów we wszystkich państwach Unii Europejskiej. Proponowane rozwiązanie wydaje się nierealne z politycznego punktu widzenia. Badania wskazują jednak, iż jego przyjęcie może jednocześnie doprowadzić do zwiększenia PKB oraz spadku bezrobocia.

Należy podkreślić, iż zgodnie z teorią optymalnego obszaru walutowego, synchronizacja wahań koniunkturalnych jest tylko jednym z czynników umożliwiających osiągnięcie korzyści z prowadzonej przez Europejski Bank Centralny

polityki pieniężnej. Istnieją jednocześnie inne kryteria, które również muszą zostać spełnione.

Z przeprowadzonej analizy wynika, iż sam udział w Unii Gospodarczej i Walutowej może powodować zwiększenie stopnia synchronizacji wahań. Jest to jednak dość ryzykowne rozwiązanie ze względu na możliwość wystąpienia w międzyczasie asymetrycznych szoków makroekonomicznych. Choć wprowadzenie jednolitych terminów wyborczych wydaje się w dniu dzisiejszym trudne do osiągnięcia, może mieć pozytywny wpływ na synchronizację cyklu zarówno w państwach strefy euro, jak i w krajach objętych derogacją.

Wnioski wynikające z niniejszego opracowania są szczególnie istotne z punktu widzenia Polski, jako państwa stojącego obecnie w obliczu trudnej do podjęcia decyzji. Określenie daty przyjęcia wspólnej waluty budzi wiele kontrowersji. Wśród ekonomistów można odnaleźć zarówno zwolenników, jak i przeciwników szybkiego przyjęcia euro. Wskazuje się głównie na trudności w określeniu kursu równowagi złotego do euro oraz na zbyt niski stopień synchronizacji cyklu. Jak stwierdzono, wraz ze wzrostem stopnia integracji następuje wzrost synchronizacji wahań. Podejmując dodatkowe wysiłki można jednak ten wzrost przyspieszyć, osiągając w wyniku integracji dodatkowe korzyści ekonomiczne.

Streszczenie

Synchronizację wahań koniunkturalnych wymienia się jako jeden z najważniejszych czynników, niezbędnych do osiągnięcia pełnych korzyści z integracji walutowej, a tym samym warunkujących termin przystąpienia Polski do strefy euro. Brak synchronizacji uniemożliwia prowadzenie wspólnej polityki monetarnej przez kraje należące do unii walutowej.

Celem pracy jest próba analizy możliwości synchronizacji wahań koniunkturalnych w strefie euro w oparciu o teorię politycznego cyklu koniunkturalnego. Zgodnie z wymienioną teorią źródła oscylacji można odnaleźć w mechanizmie wyborczym. Te same fazy cyklu występują w podobnych odstępach czasu pomiędzy wyborami. Ujednoczenie kalendarza wyborczego w Unii Europejskiej mogłoby zatem doprowadzić do zwiększenia stopnia synchronizacji cyklu.

Opracowanie rozpoczyna przegląd literatury dotyczącej problematyki cyklu koniunkturalnego w Unii Europejskiej, ze szczególnym uwzględnieniem oscylacji w strefie euro. Wynika z niego, iż w państwach unii walutowej zbieżność wahań cyklicznych jest wyższa, niż w państwach znajdujących się poza strefą. Nie jest jednak optymalna z punktu widzenia teorii optymalnego obszaru walutowego.

W dalszej części pracy autor zwraca uwagę na teorię politycznego cyklu koniunkturalnego, jako jedną z teorii objaśniających powstawanie fluktuacji. Przedstawia czytelnikowi model F. Breuss'a, z którego wynika, iż synchronizacja wahań będąca następstwem ujednoczenia okresów wyborczych w państwach Unii Europejskiej może spowodować wzrost PKB oraz spadek bezrobocia. W wyniku takiego działania może jednak nastąpić jednoczesny wzrost inflacji.

W konkluzji autor zauważa, iż ujednoczenie okresów wyborczych w państwach Unii Europejskiej może być trudne do osiągnięcia z politycznego punktu widzenia. Problematyka pracy jest jednak niezwykle istotna z punktu widzenia trwających obecnie wśród ekonomistów sporów dotyczących terminu przystąpienia Polski do strefy euro. Choć w opracowaniu nie określono optymalnej daty przyjęcia wspólnej waluty, wskazano kierunki do dalszych badań i przemyśleń.

Abstract

Synchronisation of business situation fluctuations is perceived as one of the most important factors vital to achieve full benefits from monetary integration and therefore conditioning the date of Poland's forming the Euro-zone. The lack of synchronisation impedes the pursuit of common monetary policy by member countries of the monetary union.

The objective of the paper is an attempted analysis of a possibility to synchronise business situation fluctuations in the Euro-zone basing on the theory of political situation cycle. In accordance with the mentioned theory the sources of fluctuations could be detected in the election mechanism. The some phases of the cycle occur at similar time intervals between the elections. Unification of the election calendar within the European Union could therefore lead to the increased degree of the cycle synchronisation.

The paper starts with a review of writings regarding the problem of business situation cycle in the European Union with focus on the fluctuations in the Euro-zone. It result from the review that in the monetary union states the divergence of cyclical fluctuations is larger than in the states outside the union. However, it is not optimal considering the theory of optimal monetary area.

Further in the paper the author draws attention to the theory of political situation cycle as one of those explaining the origin of fluctuations. The reader is provided with the F. Breuss model that proves that synchronisation of fluctuations being the aftermath of the unification of the election time within the European Union may trigger GDP growth and a drop in unemployment. However, this could result in a concurrent inflation rise.

Concluding, the author states that unification of the election time in the European Union States might be difficult to reach from political point of view. The subject matter of the paper is, however, crucial considering disputes going on nowadays among economist concerning the date of Poland's joining the Euro-zone. Although no optimal date for accepting the common currency is provided in the paper, it indicates directions for further thoughts and research.